

Inhoud

Woord vooraf	11
1. Inleiding	15
2. De Verlichting	19
2.1. Voorlopers van de Verlichting: de humanisten	19
2.1.1 Inleiding	19
2.1.2 Michel Eyquem de Montaigne (1533-592)	20
2.1.3 Desiderius Erasmus (1466-1536)	21
2.2 Verlichte baanbrekers	22
2.2.1 Inleiding	22
2.2.2 René Descartes (1569-1650)	22
2.2.3 Baruch de Spinoza (1632-1677)	23
2.2.4 Galileo Galilei (1564-1642)	26
2.3 De Franse filosofen en de encyclopedie	26
2.3.1 Inleiding	26
2.3.2 Henri Diderot (1713-1784)	27
2.3.3 Jean Le Rond d'Alembert (1717-1783)	29
2.3.4 François Marie Arouet alias Voltaire (1694-1778)	30
2.3.5 Jean-Jacques Rousseau (1712-1778)	32
2.3.6 Paul Henri Thiry, baron d' Holbach (1723-1789)	34
2.4 Het Brits empirisme	36
2.4.1 'The Invisible College'	36
2.4.2 Sir Francis Bacon (1561-1626)	38
2.4.3 Isaac Newton (1648-1727)	39
2.5 De late Verlichting: het Duits idealisme	41
2.5.1 Inleiding	41
2.5.2 Immanuel Kant (1724-1804)	42
2.5.3 Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770-1831)	44
2.5.4 Friedrich Nietzsche (1844-1900)	46

3.	De gevolgen van de Verlichting	49
3.1	Filosofische consequenties: revolutionaire ideeën over de staat	49
3.1.1	Thomas Hobbes (1588-1673)	49
3.1.2	John Locke (1638-1704)	49
3.1.3	Charles Louis de Secondat, baron de la Brède et de Montesquieu (1689-1755)	50
3.1.4	Jean Jacques Rousseau (1712-1778)	51
3.1.5	Conclusie	51
3.2	Filosofische consequenties: afstand van religie en kerk	52
3.2.1	De meeste verlichtingsfilosofen waren deïsten	52
3.2.2	Verlichte atheïsten	52
3.2.3	Conclusie	54
3.3	Politieke consequenties: de revoluties	55
3.3.1	De Amerikaanse Revolutie of Onafhankelijkheidsoorlog (1775-1783)	55
3.3.2	De Franse Revolutie (1789)	56
3.4	Politieke consequenties: verlichte vorsten	60
3.4.1	Frederik de Grote	60
3.4.2	Catharina de Grote	61
3.4.3	Keizerin Maria Theresa en Jozef II	61
3.4.4	Gustav III	61
3.5	Politieke consequenties: de natiestaat en het imperialisme	61
3.5.1	Het ontstaan van natiestaten	61
3.5.2	Ontstaan van het imperialisme en kolonialisme	62
3.6	Maatschappelijke consequenties: liberalisme en vrijmarkt-economie	63
3.6.1	John Locke (1638-1704)	63
3.6.2	Adam Smith (1723-1790)	64
3.6.3	Het liberalisme, een reflectie	65
3.7	Maatschappelijke consequenties: de industriële revolutie	65
3.7.1	Wat is de industriële revolutie?	65
3.7.2	Gevolgen	66
3.8	Maatschappelijke consequenties: onderwijs voor iedereen	67
3.8.1	Basisprincipes	67
3.8.2	John Locke (1638-1704)	67
3.8.3	Johan Amos Komensky alias Comenius (1592-1670)	68

3.9	Maatschappelijke consequenties: de emancipatie van de vrouw	69
3.9.1	De Franse Revolutie en de vrouw	69
3.9.2	Mary Astell en Mary Wollstonecraft, de eerste Engelse feministen	70
3.10	De maatschappelijke consequenties: een omwenteling in de kunsten	72
3.10.1	De Rococo, de stijl van de heersers	72
3.10.2	De reactie: geometrie en structuur	73
3.11	De gevolgen van de Verlichting in een notendop	73
3.11.1	Een korte samenvatting	73
3.11.2	Kritiek op de Verlichting	75
3.11.3	De huidige erfenis	76
4.	Relativering van de Verlichting	77
4.1	Drie 'enfants terribles': Karl Marx, Charles Darwin en Sigmund Freud	77
4.1.1	Inleiding	77
4.1.2	Karl Marx (1818-1883)	77
4.1.3	Charles Darwin (1809-1882)	80
4.1.4	Sigmund Freud (1856-1939)	83
4.2	Het failliet van het nationalisme: WO I en II	88
4.2.1	De Eerste Wereldoorlog en zijn gevolgen	88
4.2.2	Het nazisme en de Tweede Wereldoorlog	90
4.2.3	De gevolgen: is de mens vrij?	92
4.3	De Holocaust: Is de mens goed of slecht?	93
4.3.1	Inleiding	93
4.3.2	De racistische ideologie van de nazi's	93
4.3.3	Wie was verantwoordelijk voor de Holocaust? Een psychologische reflectie	96
4.3.3.1	De experimenten van Stanley Milgram (1933-1984)	97
4.3.3.2	Het gevangenisexperiment van Philip Zimbardo (1933)	101
4.3.3.3	Het omstandereffect: ik stond erbij en ik keek er (niet) naar	104
4.4	Een recente kritiek op de Verlichting: het postmodernisme	106
4.4.1	Inleiding	106
4.4.2	Jean-François Lyotard (1924-1998)	107

4.4.3	Jacques Derrida (1930)	108
4.4.4	Kritiek op het postmodernisme	110
5.	Het positivisme in de sociale en gedragswetenschappen	113
5.1	Inleiding	113
5.2	Het positivisme in de sociale wetenschappen	114
5.2.1	Auguste Comte (1798-1857)	114
5.2.2	Emile Durkheim (1858-1917)	115
5.3	Neopositivistische taalfilosofen	116
5.3.1	Bertrand Russell (1872-1970)	116
5.3.2	Ludwig Wittgenstein (1889-1951)	116
5.4	Neopositivisme en de wetenschappelijke psychologie	118
5.4.1	Wilhelm Wundt (1832-1920)	118
5.4.2	William James (1842-1910)	118
5.4.3	De pedagoog John Dewey (1859-1952)	119
5.4.4	John Watson (1878-1958)	119
5.4.5	Burrhus Skinner (1904-1990)	120
5.5	Kritiek op het positivisme	121
5.5.1	Inleiding	121
5.5.2	Karl Popper (1902-1994)	121
5.5.3	Edmund Husserl (1859-1938)	122
5.5.4	Het positivisme: een maat voor niets?	122
6.	De gedragswetenschappen: naar een integratieve visie op de mens	125
6.1	Max Scheler (1874-1928), een vergeten, maar baanbrekend filosoof	125
6.2	De ontwikkeling van de persoonlijkheidspsychologie	126
6.2.1	Wat is persoonlijkheid?	126
6.2.2	Sigmund Freud en de leertheorie	127
6.2.3	De sociale leertheorie: Albert Bandura (1925)	128
6.2.4	Cognitieve persoonlijkheidstheorieën	129
6.2.4.1	George Kelly (1905-1967)	129
6.2.4.2	Aaron Beck (1921)	130
6.2.4.3	Albert Ellis (1913-2007)	133
6.2.4.4	Cognitieve gedragstherapie	134
6.2.4.5	Besluit	135
6.2.5	Humanistische persoonlijkheidstheorie en het existentialisme	136
6.2.5.1	Jean-Paul Sartre (1905-1980)	136

6.2.5.2	Simone de Beauvoir (1908-1986)	137
6.2.5.3	Abraham Maslow (1908-1970)	137
6.2.5.4	Carl Rogers (1902-1978)	138
6.2.5.5	Humanistische psychologie en het existentialisme	139
6.2.6	De psychologie van het 'Zelf'	140
6.2.7	Zelfregulatie- of doeltheorie	142
6.2.7.1	Zelfdeterminatietheorie	142
6.2.7.2	Motivational interviewing	144
6.7.2.3	Zelfregulatie- of doeltheorie van Ford	146
6.3	De sociale mens	149
6.3.1	Fundamentele sociale motieven of doelen	149
6.3.2	Hoe worden mensen lid van een groep?	153
6.3.3	Sociale beïnvloeding: over sociale normen en rollen	154
6.3.4	Over sociale cognitie of informatieverwerking	156
6.3.5	Over vooroordelen, discriminatie en sociale conflicten	159
6.3.5	Antisociaal gedrag: agressie en conflict	167
6.4	De invloed van cultuur op de persoon	169
6.4.1	Wat is cultuur?	169
6.4.2	Culturele kenmerken van een samenleving	171
7.	Huidige uitdagingen voor verlichtingsideeën	175
7.1	Het moderne nationalisme	175
7.2	Migratie en culturele integratie	178
7.2.1	Migratie, een historisch perspectief	178
7.2.2	Motieven voor migratie en verschillen in migranten	179
7.2.3	De huidige vluchtelingengolf en integratie	180
7.2.4	Stressbronnen voor migranten	184
7.2.5	Zijn migranten een probleem?	185
7.2.6	Problemen van migranten en inburgering	187
7.3	Terrorisme	190
7.3.1	Hoe ontstaat terrorisme?	190
7.3.2	Preventie van terrorisme, een psycho-educatieve visie	194
7.3.3	Rekrutering van terroristen	200
7.3.4	Hoe kan religieus terrorisme het best bestreden worden?	201
7.3.5	Deradicalisering	203
7.4	De normen en waarden van de islam	205
7.4.1	De islam en de Verlichting	205

7.4.2	Vooroordelen en mensenrechten	209
7.4.3	De scheiding tussen kerk en staat	213
7.4.5	Gelijkwaardigheid van mannen en vrouwen	215
7.4.6	Een relativering: evolutie en verschillen tussen moslimlanden	217
7.4.7	Houding van de islam ten opzichte van andersgelovigen en ongelovigen	220
7.4.8	De islam, levensbeschouwing en onderwijs	221
7.5	Christenen en atheïsme	222
8.	Tot besluit: Maken verlichtingsprincipes gelukkiger?	227
9.	Literatuur	233